

BORILI SE I SVOJIM STVARALAŠTVOM

Svi su kulturni i prosvjetni radnici Desetog korpusa kao i u ostalim jedinicama NOV bili u prvom redu borci, ali su se uz puške i mitraljeze borili i svojim stvaralaštvom. Njihov je rad bio lijek protiv mora i malodušnosti, snažno sredstvo propagande i širenja poruka o ciljevima borbe

Na svečanosti obilježavanja 74. obljetnice osnivanja Desetog korpusa zagrebačkog u Staroj gradskoj vijećnici u Zagrebu, moderator skupa **Dubravko Sidor**, dramski umjetnik, među inim je podsjetio kako su kulturni i prosvjetni radnici Desetog korpusa (kao i u ostalim jedinicama NOV) bili u prvom redu borci, ali su se „uz puške i mitraljeze borili i svojim stvaralaštvom“.

Kako ističe **prof. Nataša Mataušić**, dugogodišnja rateljica Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu, svaki povijesni trenutak, pa tako i ratna vremena, izrazito ideologizirana i ispolitizirana, utječe i na kulturno-umjetničke pojave kojima daje angažirani, propagandni i tendenciozni karakter. Osnovne funkcionalne značajke kulture i umjetnosti NOB, pa tako i one nastale u okruženju Desetog korpusa zagrebačkog su propagandno-politička, edukativna i mobilizacijska. Njene djelatnosti bile su u prvom redu usmjerene na opismenjavanje i obrazovanje, kulturno-zabavni i sportski život, te izdavačku djelatnost i informiranje.

Na oslobođenom teritoriju, u jedinicama NOV, kao i u Desetom korpusu organiziraju se tečajevi opismenjavanja, tečajevi za pojedine djelatnosti kao i škole različitih rodova vojski kroz koje je prošlo mnogo boraca i rukovodioca. Do nastavnih sredstava dolazilo se vrlo teško, pisalo se na komadićima papira, na dijelovima školskih pločica... Zajednički su se čitali proglašeni, bilteni i slušale radio vijesti.

Slikari i glumci

Tijekom NOB-e u Desetom korpusu zagrebačkom djelovala su dulje ili kraće vrijeme 23 likovna

umjetnika. To su bili, podsjeća profesorica Mataušić, uglavnom mladi, još neafirmirani umjetnici, većinom studenti Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu. Mnogi su tek poslije rata završili svoje školovanje i postali priznati slikari: Z. Agbaba, M. Bračun, A. Buneta, V. Čerić, I. Čermak, A. Despot, B. Dogan, Ć. Halačev, K. Hegedušić, H. Kujundžić, I. Kušanić, V. Mačukatin, S. Marić, A. Maks, I. Milat, F. Mraz, E. Murtić, Z. Prica, V. Radauš, N. Reiser, O. Reisinger, V. Rukljač. I. Simčić, P. Šimaga. Zbog nedostatka i nemogućnosti nabave materijala najzastupljeniji likovni izraz bio je crtež olovkom, tušem ili ugljenom kao najekspresivniji likovni izraz. Slijedi akvarel, a rijetko tempera, dok ulja gotovo da i nema. Iako je bilo ratno vrijeme, umjetnost nije bila ni soc-realistička ni dogmatično programska, već su osobna opredjeljenja i likovne mogućnosti autora došle do izražaja: ekspresionizam Ede Murtića, realizam Andrije Maurovića ili Petra Šimaga Šumskog, kao i naivna Franje Mraza. Iako nastala u posebnim uvjetima mnoga djela ovih umjetnika imaju neospornu umjetničku kvalitetu.

Prve kazališne grupe javljaju se već potkraj 1941. godine. Sredinom 1944. gotovo da nije bilo jedinice ili oslobođenog područja na kojem nije djelovala neka kazališna grupa. Glumci su sami pisali tekstove, režirali i glumili, a pisao je svatko tko je osjećao i vjerovao da i na tom području borbe može doprinijeti. Glumili su borci i rukovodioci, obrazovani i neuki ljudi. Partizanska scena bila je škrta, siromašna, gotovo asketska. Važnija je bila riječ. Program je bio „šaren“, brza izmjena kratkih i raznovrsnih točaka: himne, političkog govora, recitacije, zbornog pjevanja, skeča ili scenskog prikaza, rjeđe adaptacije kraćih dramskih djela uglavnom šaljivog ili politički angažiranog karaktera, zborne recitacije koje su pružale mogućnost kratkog, ali vrlo intenzivnog i jasnog emocionalnog izraza. Dramaturške teme bile su jednostavne: dobro protiv zla, život protiv smrti, narod protiv fašizma, svjetlo protiv mraka.

Kazališne predstave popularizirale su ciljeve NOB-e, razvijale patriotizam i povezivale nacionalnu i kulturnu baštinu s borbom i ciljevima NOB-e. U 32. diviziji tu su djelatnost potpomagali i glumci Omladinskog kazališta iz Zagreba koji su stigli na oslobođeni Kalnik krajem studenog 1943. godine. U njoj su bili braća **Josip i Ivo Marotti, Mladen Šerment, Drago Krča, Mira Župan, Franjo Majetić i Srđan Flego**

. Na oslobođenom teritoriju pod kontrolom Desetog korpusa bile su organizirane Bjelovarska, Moslavačka i Kalnička kazališna družina. U Bjelovarskoj kazališnoj družini glumili su

Nada Klačterka, Milica Mađarić, Danica Polak, Josip Kleković

i drugi. Moslavačkom kazališnom grupom rukovodio je glazbenik

Natko Devčić

, koji je bio odgovoran za glazbu, dok je za scensku umjetnost bio nadležan profesor

Petar Lasta

Glazba je imala posebno mjesto u životu boraca. „Mi imamo našu brigadnu glazbu, možda bi neko rekao čemu glazba? Pa sad je rat. Da rat je ali mi nismo neprestano u borbi. Mi ne

možemo živjeti bez ikakve razonode i zabave. Naša glazba razveseljuje borce, pruža im malo zabave, tako da zaborave na muke i napore koje gotovo svakodnevno podnose. Kada glazba zasniva svakomu je lakše, svatko lakše korča“. (Rosta Maslinka, glazbenik u listu „Juriš“, glasilo Druge brigade 33. divizije Desetog korpusa zagrebačkog). Gotovo svaka jedinica imala je svoju limenu glazbu ili pjevački zbor, a svirale su se i narodne i borbene, ekspresivne pjesme, od kojih su mnoge nastale u ratu, često rađene po uzoru na koračnice ruske revolucije i njihove elegične balade.

Kako navodi profesorica Mataušić, u jedinicama Desetog korpusa bila je razvijena, usprkos kroničnom nedostatku roto-papira, tiskarske boje i strojeva, i izdavačka djelatnost. Tehnika Propagandnog odjela Štaba Desetog korpusa „Vijesti“ i list „Za pobjedu“, kao list Desetog korpusa. Informacije su stizale svaki dan kuririma od dopisnika s Kalnika, Bilogore, te preslušavanjem emisija Slobodne Jugoslavije, Radio-Moskve i Radio-Londona. Pisalo se o brobama jedinica Desetog korpusa, upadima ustaša na oslobođeni teritorij, o značajnim uspjesima partizana u zemlji, uspjesima saveznika, akcijama omladine i AFŽ-a, objavljujane su pjesme i kratke priče o likovima boraca, reportaže, šale, anegdote i karikature, savjeti o borbi protiv tifusa i drugih zaraznih bolesti. Tiskano je preko 20 brigadnih listova, te brošure iz raznih područja znanosti i tehnike. Osim vlastite izdavačke djelatnosti nabavljaju se tiskovine Vjesnik, Naprijed i Borba, kao i druga literatura s političkim i praktičnim vojnim temama. Tiskaju se leci i politički plakati, zidne i džepne novine.

„Ne vode se revolucije da se o njima pišu pjesme. I pjesme i revolucije rađaju se da sačuvaju dostojanstvo čovjeka, njegovo osnovno ljudsko pravo na mir, slobodu i stvaralaštvo“. (Jure Kaštelan)

Bojan Miroslavljev

